

SPRAVEDLIVÝ BOHUMIL

NÁDENÍK, KTERÝ SI PRACNĚ KAŽDÝ KOUSEK CHLEBA vydělati musí, mívá někdy více dětí než boháč, který v hedvábí chodí a zlato na čtvrtce měří. Tak se stalo i v jednom velkém městě, kde měl slouha šest, král ale ani jediné dítě. Tisíce rozházel jenom za samé rady jak učených lékařů tak starých bab, ale to všecko nic platno nebylo. Také královna se nad tím trápila a denně do všech kostelů na modlení dávala, ale žádný jí dědice nevymodlil.

Rozhořčen pravil jedenkrát král: „Když nemám mít dítě z vůle Boha, ať je mám z vůle čerta!“ Nato mu za krátký čas královna zjevila, že se jich nejrůznější tužby vyplnily, při čemž on na svá rouhavá slova ani nepomyslel.

Když ušlo několik měsíců, porodila královna dceru. Z daleka široka čekalo hostů plný zámek, ježto byl blažený král na křtiny pozval. Celých osm dní nebylo po městě nic jiného slyšet než hudbu a zpěv, nic jiného vidět než tanec a veselé hry.

Při křtu dostala princezna jméno Lidumila. Od rodičů co nejdražší klenot chována, vzrůstala dceruška v samé rozkoši. Když jí bylo sedmnácte let, povídalo se, že je nejkrásnější panna v celém království. Mnohý by se byl rád do hlubiny mořské odvážil, kdyby byl věděl, že drahou tu perlu uloví. Ale krásná Lidumila posud na žádného nepomyslela, a jenom rodiče zticha o tom rokovali: který by z těch vznešených princů nejlépe pro ni se hodil.

Jednoho dne sedí Lidunka celá smutná s rodiči u stolu, tu se jí matka ptá, co jí schází?

„Ach, drahá matičko,“ odpoví princezna, „já nevím, proč mi je celý den tak teskno, jako bych se s vámi rozloučiti musela.“

Matka chtěla dceru pokárat, že si tak truchlivé myšlenky

připouští, ta však náhle jako uhel zčerná a bez sebe s lenošky na zem padne. Královna omdlela, král si vlasy s hlavy trhal, dvořenínové hned plný pokoj lékařů svolali, ale žádná moc nebyla s to, aby nebohou princeznu vzkřísila. Ustrojili ji do skvostných šatů, položili do zlaté truhly a v rodinné hrobce královské pochovali; král poručil, by ve dne v noci vojenská stráž u ní stála. Celá zem truchlila pro dobrou princeznu, nejvíce ale naříkali ubozí rodiče, kterým tak záhy všechna radost zmizela.

V noci, když přišla stráž vojáka od jedenácté do dvanácté u rakve stojícího střídati, našla ho na kolik kusů roztrhaného. S hrůzou se jeden na druhého díval, žádný si ale vysvětlit nemohl, jak se to stalo. Sebrali zohavené tělo a ráno to králi ohlásili. Král se ulekl a hned důstojníkům poručil, aby nejsrdnatějšího muže na stráž poslali, by se vypátralo, kdo vojáka roztrhal. Ale druhý den bylo to samé; a tak po všechny následující dny: stráž od jedenácté do dvanácté byla po každé mrtva a na kusy roztrhána. Vojáci reptali, že je král z pouhé libůstky na smrt posílá, a mezi lidem trousila se pověst, že nebožka princezna straší. Tak to trvalo dlouhý čas, a ve vojště králově nebylo již srdnatého vojáka; brali tedy napořád, ať byl jakýkoliv. Každý třásl se jako osika, když na něho řada přišla, ale subordinace je přísná metla, chtěj neb nechtěj, musíš jít a život nasadit.

Za nějaký čas přišlo také na Bohumila, jednoho ze šesti synů sluhových. Byl to švarný veselý jonák, jehož každý, kdo ho znal, od srdce miloval. Kdyby ho byl král proti nepříteli poslal, nebyl by se strachoval, ale stráž vedla k hanebné smrti; žádal tedy, aby směl jíti k rodičům, že se s nimi rozloučí. Na cestě se mu to v hlavě rozešlo a on si pomyslíl: „Pročpak bych já se pro nic a za nic Bůh ví jaké potvoře roztrhat nechal? Lépe bude, když prchnu.“ To pomysliv uhnul se hned s cesty a zaměřil do širého pole.

Již uběhl hezký kus, tu vidí pod stromem sedět shrbeného starečka, který měl hlavu šedivou a dlouhé vousy, jako mléko bílé.

„Prosím vás, vojáčku! pomozte mi na nohy,“ promluvil k okolojdoucímu Bohumilu.

„I s radostí,“ odpověděl on, „a chcete-li, také vás doprovodím, totiž nejdete-li do města.“

„Do města byste tedy se mnou nešel?“

„Pán Bůh chraň, tam se nechci tak brzy vrátit.“

„Neřekl byste mi proč?“

„I co bych neřekl, vždyť mě snad neprozradíte.“ Tu začal Bohumil starečkovi celou historii o nešťastných vojácích vypravovat, dokládaje, že se dal na útěk, aby tak ohavné smrti ušel.

„Poslechni trochu, já ti něco poradím,“ řekl starec, když Bohumil dokončil. „To strašidlo, co vojáky trhá, je zemřelá princezna Lidumila, která za vinu otcovu trpí. Král se protivil Božímu řízení a žádal dítě z vůle čerta, ubohá je nyní zlým duchem posedlá a čeká na vysvobození. Jestli rady mé uposlechněš, vysvobodíš princeznu a budeš šťastný.“

„Poslechnu, dědečku, poslechnu; beztoho mě to mrzí, že jsem jako nějaký špatný člověk od vojska utekl.“

„Vrať se tedy zpátky, a když bude čas, jdi jen s chutí na stráž. Až přijdeš do hrobky, pokrop se svčcenou vodou, udělej ručnicí kolo a zůstaň v něm státi. Ať se děje co chce, na nic nedbej a z kola nevykročuj; bát se však nesmíš, sice bude s tebou zle. Zejtra mně přijď povědět, jak jsi pořídil.“

Bohumil poděkoval starci a vrátil se do města. Kamarádi mysleli, že bude smuten, ale on se smál a zpíval, a když se blížila jedenáctá hodina, vzal ručnici a vesele do kostela kráčel. „Pán Bůh ti dej dobrou noc přečkat, kdybychom se více neviděli,“ pravili druhové, kteří ho vyprovázeli.

„Í já doufám,“ skočil jim Bohumil do řeči, „že se shledáme, dám si lepší pozor nežli ti druzí, a uvidíte, že to vy-pátrám.“ Nato se s nimi rozloučil a kráčel tmavým koste-lem do osvětlené hrobky královské. Tu vzal jeden ze čtyr-advaceti svícňů, na kterých svíčky kolem rakve hořely, a svítil si do všech koutů, jestli kde co uhlídá; ale nikde nic. I postavil se tedy doprostřed hrobky, udělal ručnicí kolo, do něhož vstoupil, potom přitiskl zbraň k sobě a očekával, co se bude dít. Když mu začalo být ouzko, předříkal si slova starcova, a bylo po strachu. Jedenáctá došla; tu se otevře zlaté víko u rakve princezniny a ona celá černá z ní vyskočí a jako zlá saň začne po hrobce lítat. Ráda by se byla do vojáka pustila, ale kolo překročit nesměla; v zu-řivosti tedy začala víka s rakví odhazovat a zpráchnivělé umrlce v nich trhat, až všecko praštělo. Tak se vztekala až do dvanácté hodiny, potom skočila zase do své postele, víko se zavřelo a bylo ticho. Ač to všecko Bohumil dosti zmužile přestál, přece byl rád, když kroky přicházející stráže zaslechl. Vojáci se nemálo podivili a zaradovali, vidouce kamaráda živého a zdravého; ptali se ihned, jak se mu vedlo a co viděl.

„Co jsem viděl, to jsem viděl, vám to nepovím,“ od-pověděl Bohumil, neboť mu starc byl přikázal, aby o tom s nikým nemluvil.

Ráno se to ohlásilo a král si dal Bohumila předvolat, ptaje se ho, co se mu v noci přihodilo?

„Milostivý králi,“ odpověděl Bohumil, „já vám to po-vědět nemohu, a také si toho ani nežádejte.“

Když viděl král, že je marné všecko dotírání, žádal Bohu-mila, aby šel ještě jednu noc do hrobky na stráž, že ho za to bohatě odmění. Bohumil to králi přislíbil. Odpoledne šel za město k starečkovi.

„Nu jak se ti vedlo? Dobře-lis pochodil?“ ptal se ho starc, který zase pod tím samým stromem seděl.

„I dobře; a mnohokráte vám za vaši radu děkuji,“ řekl Bohumil a vypravoval, jak se všechno bylo událo.

„Dobře tedy,“ řekl starc. „Jdi dnes zase na stráž a udělej ve všem tak jako včera; uhlídáš snad ještě horší věci, ale jen se neboj a zejtra mne opět navštiv.“

Bohumil poděkoval starci a šel domů. Když se přiblížila jedenáctá hodina, vzal ručnici a chutě do hrobky pospíchal. Jako předešlou noc udělal kolo, postavil se do něho a očekával, co se bude horšího dít. Jakmile jedenáctá odbila, otevře se víko, černá princezna vyskočí a jakoby na znamení vyvalují se ze všech koutů ukrutné potvory s ohnivýma očima, bezedné tlamy na Bohumila rozvírajíce. Hnusní netopýři a sovy lítají mu okolo hlavy a princezna burácí po hrobce, sem a tam skáče, mrtvoly trhá a na Bohumila se šklebí. Neohroženě o zbraň opřen stál tento na stráži a díval se na ty vyvrhele pekla; tu bila dvanáctá a všechno zmizelo.

Ráno se zase král vyptával, co Bohumil v hrobce viděl, ale on mlčel a ani slovem se neprozradil.

Odpoledne šel zase k starci a všechno mu vypravoval.

„Ještě jednu noc a princezna bude od zlého ducha vysvobozena,“ řekl mu starc; „ale chceš-li, bych ti i po třetí poradil, musíš mi dát polovici od všeho, co odměnou dostaneš.“

„Dám, starečku, jen mi ještě po třetí poradte, co mám dělat.“

„Jdi tedy opět do hrobky na stráž, a až princezna z rakve vyskočí, pospěš a lehni do ní a nad hlavou udělej kolo. Až se bude půlnoc blížit, bude tě princezna vyhánět, prosit a připovídat, bys ji do rakve pustil, ale to nedělej, sice bude s tebou zle. Co se dále stane, uhlídáš.“

Bohumil přislíbil, že všechno tak udělá, jak mu stareček poradil, a rozžehnav se s ním, pospíšil do města.

Jak jedenáctá bila, stál již Bohumil na svém místě, a když

princezna z rakve vyskočila, hbitě se přitočil a do prázdné rakve lehl, udělav nad hlavou ručnicí kolo. Opět se začalo divných potvor okolo rakve točit, ale přes kolo nesmělo nic překročit; princezna řádila hůře než kdy jindy, potom ale začala Bohumila vyhánět; když však viděla, že se ani nehýbá, zuřila divoce a šat na sobě trhala. Potom zase klekla a tak úpěnlivě prosila pro všechno na světě, by ji do rakve pustil, dokud hodina neuprchne; ale on dělal, jako by neslyšel. Vidouc, že i to nepomáhá, začala mu přislibovat, že mu dá zlata a stříbra tolik, že si bude moci třeba celé království koupit. Avšak i na to Bohumil neodpovídal. Tu se najednou začne hrobka třást, všech čtyřadvacet svíček zhasne a ze všech koutů vyšlehují modré plameny. Rakve se otvírají, kostlivci z nich vstávají a do kruhu kolem rakve se staví. Ruku v ruce začali nyní divoce tancovat a holé dásně na Bohumila ceniti. Studený pot mu na čele vyvstal, když tu hroznou společnost spatřil; ale pomysliv na svůj úkol, odevzdal se do vůle Boží, zavřel oči a ležel, jak by sám mrtev byl. Najednou se zase všechno otřese, půlnoc bije, a když Bohumil oči otevře, vidí všechno ve svém pořádku, jen vedle rakve klečí, vroucně se modlící, princezna Lidumila, tak krásná, ba ještě krásnější, než kdy dříve byla.

Dlouho se Bohumil se zalíbením na ni díval a ještě déle byl by v rakvi ležet zůstal a oči s modlící se princezny nespustil, kdyby kroky přicházející stráže nebyl zaslechl. Tiše tedy vstal, a Lidumila oči pozvednouc, přistoupila k němu a pravila svým lahodným hlasem: „Jak se ti odměním, zmužilý vysvoboditeli, žes mne pekelných pout zprostil?“

Bohumil pojal mlčky ruku její, vtiskl vroucí políbení do růžových důlků. Vtom ale slyšeli z daleka hluk, a uděšená princezna plna strachu přivinula se těsně k svému vysvoboditeli. Vojáci, co Bohumila vystřídat přicházeli, na-

kukovali dříve škulinou ve dveřích, zdali radno do hrobky vejíti; tu zahlídli Lidumilu světlem ozářenou. I myslili nejináče, nežli že to anděl, a protož se obrátili a jeden přes druhého z kostela utíkali; to byl ten hluk, jehož se princezna ulekla. Když přiběhli domů, hned důstojníkům oznámili, že Bohumil v hrobce s andělem mluví; odtud doneslo se to králi, který hned s nimi do kostela pospíšil, by se o pravdě přesvědčil. Jak kostel otevřeli, spatřil král Bohumila klečet u oltáře se svou dcerou Lidumilou. Ještě si nedůvěřoval, je-li to vskutku ona anebo jen duch její; teprv když se Lidunka obrátila a s radostným vykřiknutím do náručí otcova se vrhla, přitiskl ji pevně k srdci a plakal. Královna právě vstávala, když se král s dcerou a Bohumilem do hradu vrátil.

Jak nevýslovná musela být radost matčina, když oplákanou dceru na živě a v úplné kráse opět spatřila! Nyní teprv vypravovala Lidumila, co trpěla a jak ji Bohumil vysvobodil. I děkovali mu rodiče, a král vyjda z pokoje, přinesl mu plný měšec dukátů.

„Ne, milostivý králi,“ odpověděl Bohumil a peníze stranou položil, „co jsem učinil, nestalo se kvůli odměně, a protož peníze přijmouti nemohu.“

Tu vzala Lidumila krále za ruku a řekla: „Milý otče! on mne vysvobodil; já ho miluji tak jako on mne, a protož jej nejvíce odměníš, když ho za syna přijmeš.“ Král se chvílku zamyslel, ale když i královna prosebně k němu vzhlížela, dal se obměkčit a svolil k blahému sňatku. Bohumil byl jako ve snu a sám tomu ani uvěřit nemohl, že má být manželem krásné Lidumily.

Král chtěl, by se svatba hned slavila a pak aby Bohumil království přijal. Ale ženich se bál, že by tak těžkému umění nerozuměl, a proto krále prosil, aby ho dal dříve ve všem vyučit, co by mu jakožto panovníku třeba bylo věděti. Král svolil a od té chvíle bylo Bohumila všude

plno. V krátkém čase poznal všechny potřeby lidu svého a vyzkoumal všechny prostředky, jak by se jim vyhovět dalo, takže brzy více věděl než sám král. Potom slavila se svatba a po ní byl Bohumil za krále korunován. Při svatbě nezapomněl mladý král na své rodiče a bratry, ale usadil slouhu vedle krále. Ovšem že nemusel více stádo vyhánět, avšak krom pohodlného výminku v královském zámku nedostal žádného bohatství od syna ani titule a zůstal starým Vojtou jako dříve. Bratrům dal každému jeden statek; a byli z nich hodní sedláci, kteří nezáviděli bratru korunu zlatou sice, ale také obtížnou.

Již byl Bohumil nějaký čas se svou drahou Lidumilou a oba se vždy více a více milovali, proto ale nevěřte, že pro samou rozkoš na starce zapomněl, jemuž své štěstí děkoval. Častokráte myslil na něj a ledakde již po něm pátral, ale po starci nebylo nikde památky.

Jedenkrát si vyjede král Bohumil se svou chotí z města na procházku, tu se najednou u mostu koně zastaví a živou mocí dále klusat nechťejí. I křičí král na kočího, aby se podíval, co se stalo a jim překáží. Kočí ale odpoví, že sedí vedle brány starý dědeček a krom toho že jiného nic nevidí. Tu sleze král sám s vozu, a když zahlídne starce, pozná ihned svého rádce. S radostí jde k němu a praví: „Ale řekněte mi pak, kde jste tak dlouhý čas chodil, já se všude po vás poptával, ale nikdo mi zprávu dát nemohl?“

„Když jsi se poptával, tedy jsi na svůj slib nezapomněl?“

„A jakž bych mohl zapomenouti? Ode všeho, co jsem dostal, náleží polovice tobě, pojď jen honem se mnou, abych tě choti své ukázat mohl!“

„Právě o ni se jedná; víš-li pak, brachu, že je právem jen polovic tvá!“

Zaražen zůstal Bohumil státi, jako by mu krev byla v těle vystydlá. Na to si nebyl vzpomněl.

„Abych viděl, že ve všem a vždy slovu dostojíš a spra-

vedlivě jednati budeš, tedy mi dej první důkaz. Vezmi svůj meč, přetni ženu v půli a se mnou se rozděl.“

Bohumilem to trhlo a třesoucím hlasem pravil: „Nežádej ode mne takového ukrutenství, raději ti dám celé království.“

„Já nechci celé,“ odpověděl tvrdošíjný stavec: „já chci jen půl království a půl ženy; a to smím spravedlivě žádati. Chceš-li i ty spravedlivě jednat, tedy se nezdráhej a obětuj, co ti je nejdražší, abys uznal, jakého hříchu se dopouští král, když dané slovo zruší.“

I zmužil se Bohumil, aby dokázal, že i otrhanému žebráku v slibu dostojí, a přikročiv ke kočáru, vyjevil drahé manželce těžký svůj závazek. Lidumila byla takového muže hodna; aby mu srdce neztížila, vyskočila bez dalších slov z kočáru a k starci přistoupila. I myslil král, že mu samému tak krásného stvoření líto bude, ale ten stál jako ze skály. Posledně se manželé obejmuli, král vytáhl meč, rozpráhl se a –

„Nesekej!“ zakřikl ho stavec, „byla to jen zkouška, zdali spravedlivě panovati budeš a věčně slovu dostojíš. Nyní vidím, že jsem se v tobě nezmýlil; zůstaň do své smrti tak a nebe ti požehná.“ Než se král a královna vzpamatovali, zmizel jim stavec s očí; nikdy ale s myslí.

Bohumil panoval až do smrti spravedlivě a vlídně, a lid měl zlaté časy.